

PRANOSTIKY

Vyhledáme ve slovníkové literatuře nebo na internetu význam pojmu „*pranostika*“ a při úvodní besedě zjistíme, které pranostiky žáci znají. Můžeme vyjít z vlastní ankety, př.

Vyberte tvrzení, které nejlépe vyjadřuje váš názor a svůj názor argumentačně obhajte.

- a) Pranostiky jsou v dnešní době internetu a meteorologických radarů zbytečné.
- b) Díky globálnímu oteplování je dnes většina pranostik nepřesná.
- c) Bylo by škoda, kdyby pranostiky zanikly, protože jsou důležitou součástí odkazu našich předků.

Kdo vás seznámil s pranostikami?

- a) rodiče
- b) babička a dědeček
- c) televize, rádio nebo internet
- d) vyučování ve škole
- e) přátelé
- f) znám odjinud (uved'te odkud)

Jak často používáte pranostiky?

- a) vůbec
- b) málokdy
- c) když je vhodná příležitost
- d) často

Úkoly

1. Uspořádáme a vysvětlíme uvedené pranostiky; spojíme s besedou o jejich platnosti a zamyslíme se nad tím, jaký společný znak se vyskytuje u všech pranostik – př. rýmují se (v kalendáři vyhledáme, pro který den a měsíc je pranostika určena):

Na Nový rok	o hodinu více
Lepší Vánoce třeskuté	čtyřicet dní kape.
Svatá Lucie	nežli tekuté.
Medardova kápě	bude laciné máslo.
Na Hromnice	o slepičí krok
Na Velikonoce jasno	noci upije (a dne nepřidá).

2. V následujícím úkolu pracujeme obdobně, nemáme však možnost výběru:

Kateřina na ledě

Na Tři krále

Březen za

Zelené Vánoce

3. Z následujících pranostik vybereme slova, která se v současném jazyce nepoužívají, a pokusíme se je vysvětlit. Vzpomeneme si na různá nářečí a přiřadíme k nim vybraná slova:

Prší-li na Medarda a Prokopa, shnije mandel i kopa. - Je-li ráno rosa, bude večer kosa. (*kosa* – mráz) - Déšť na Sedm bratrů - hníjí kobzole. (*kobzole* – brambory) - Matěja – k vesnu naděja. - Od svatej Anky – žimne podranky. (z Hlučínska; *žimný* – studený; *podranek* – doba svítání) - Na Marka vsaď do země oharka. (*okurku*, z oblasti Hané).

4. Použijeme jména uvedená v pranostice a vyjmenujeme co nejvíce spisovatelů (skladatelů, herců, malířů i dalších umělců, popř. politiků), kteří mají stejné křestní jméno. Můžeme k nim uvést dobu, v níž působili, a vyhledat, kdy mají nositelé těchto jmen svátek:

Svatý Václav v slunce září, sklizeň řípky se vydaří. - Svátý Josef přichází na led s pantokem. - Na Jána bez deště, bude pěkně ještě. - Na Markétu prší-li, ořechy ze stromu prší. - Prší-li na svatého Petra a Pavla, bude mnoho myší. - Na svatého Jiří vylézají hadi a štíři.

5. Kterí spisovatelé ze světové literatury jsou nositeli jmen uvedených v následujících pranostikách. Vzpomenete si, jaké byli národnosti a kterými díly se proslavili?

O svatém Tomáši sníh bředne na kaši. // Jak teplý svatý Jakub, tak studené jsou Vánoce.

6. Znáte nějaké literární dílo, v němž by se vyskytovalo jméno z následující pranostiky?

Svatá Barborka vyháni dříví ze dvorka. // Svátá Tonička mívá často uplakaná očička.

7. Připravte krátké vystoupení, v němž seznámíte spolužáky s popisem některý obyčejů a tradic dodržovaných ve dnech spojených s pranostikami.

Náměty:

Den sv. Blažeje (3. 2.) byl věnován *blatenské koledě*, tj. obchůzka, která sloužila k propagaci školy. Na sv. Řehoře (12. 3.) připomenout řehořskou koledu (učitelé se žáky předváděli různé hry a výstupy). Na sv. Kateřinu uspořádat tradiční *kateřinskou zábavu* (25. 11.), na níž platilo „ženské právo“ (každá si mohla vybírat tanečníky, nabízet jim občerstvení, zadávat sóla apod.). Svátek sv. Lucie 13. 12. (patřil především ženám a dívkám). Na sv. Jana Evangelisty (27. 12.) nesměl nikdo pozvednout hlas na bližního, dávalo se světit víno apod.

Uplatnění mezipředmětových vztahů (výchozí předmět – český jazyk):

Den svaté Terezičky nebývá vždy bez vlažičky. // Po svaté Tereze mráz po střeších leze.

Příklad řešení

Uvedeme dvě nositelky tohoto jména (Marie Terezie a Matka Tereza) a využijeme je v mezipředmětových vztazích s výchovou k občanství či dějepisem. Připomeneme významné události a data, která zásadně ovlivnila historii či proslavila tuto postavu (Marie Terezie – zavedení povinné školní docházky, Matka Tereza – Nobelova cena za mír).

Zeměpis

*Svatého Josefa vítr z Moravy – bude hodně trávy, a když z polské strany – bude zrní i slámy.
Fouká-li na Bartoloměje z Moravy, vorej, sedláčku, pomali; fouká-li na Bartoloměje vítr z Čech, pak si, sedláčku, s oráním pospěš!
O svatem Mamertu zima je po čmertu. (tj. šla k čertu – chodská pranostika)*

Matematika (starší jednotky vah a měr)

Prší-li na Prokopa, shnije každý mandel, každá kopa.

Výtvarná výchova

Vyberte jednu pranostiku, kterou znáte, a pokuste se ji výtvarně zpracovat libovolnou technikou.

Hudební výchova

Vybereme pranostiku s výrazem, který se nachází také v lidových písních, př. *O Jáně čerešně i muchy zralé.* (Slovo *čerešně* se objevuje i ve známé lidové písničce.) *Na svatou Kateřinu schováme se pod peřinu* (svatá Kateřina). Lidové písně si společně zazpíváme.

Slovenský jazyk (správně vyslovujeme, všímáme si hlásek, které se vyskytují ve slovenském jazyce, i rozdílného pravopisu). Hledáme obdobu v českých pranostikách:

Na sv. Severína vešia mäso do komína. // Keď je na Hromnice jasno, budú dobré zemiaky. // Na svätého Blažeja, má isť furman zo dvora. // Aké fašingy, taká Veľká noc. // O Jáne čerešně i muchy zralé. // Aký január, taký jún. // Keď je suchý február, je mokrý august.

Při tvorbě cvičení a námětů se necháme inspirovat materiálem dostupným na internetu. Zájem žáků můžeme vzbudit tím, že jim předložíme několik netradičních ukázek, jejichž zdrojem jsou právě internetové stránky. Do vyhledavače zadáme slovo „pranostiky“ a pak zvolíme vhodný materiál.

Na svatého Mamerta vrací se ti puberta. // Na svatého Jana Křtitele, nevstávejte z postele.

Náměty k mluvním cvičením (inspirované pranostikami):

Lednoví druhové - vánice a mrazové. // Březnové slunce má krátké ruce a dlouhý kabát. // Dubnové počasí je nad ženu vrtkavější. // Panská láska a dubnový sníh dlouho nevydrží.// Jakmile se ukazuje polní myš, že máš o dřevo se starat, víš. // Jsou-li v září noci jasné a suchy, nebude po houbách ani potuchy. // Když je vlhko v září, v lesích houbám se daří. // Říjen na jednom konci ještě hřeje, ale na druhém již mrazí.// Listopadové slunce na zemi nevidí. // Udeří-li zima brzy, hnedle jí to mrzí. // Listopadová mlha zhasíná slunce. // Lepší Vánoce třeskuté než tekuté. // V prosinci zima ještě laškuje, ale v lednu již kraluje.

Můžeme rovněž charakterizovat roční období, k němuž se pranostika vztahuje, např.

...zimou nemám rád. Pes neštěká, kury nenesou, kráva nebučí. Všichni mají chřipku. Všichni. Jenom já ne. Já a matykářka. To je k vzteku. Zase dělo.

Zima je období pod psa. Hnusně sněží, všude břečka, protože nemrzne. Samé bouračky, zlomené nohy...

Učitelka, až si to přečte, bude se na mě jemně usmívat a hledat mi ve tváři známky deprese. Pak bude v kabinetě opatrně promlouvat o „veselých věcech“ a smyslu lidského života. Ale mně nic není, vážená! Nemám žádnou depku. Jsem v pohodě. Akorát nesnáším, prostě nesnáším zimu... Prostě období pod psa. (Žák 7. třída)

Doporučujeme vést žáky k tomu, aby vyznění jejich projevů bylo spíše kladné a optimistické.

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Vytvořeno v rámci projektu:

Příprava a realizace výukových materiálů pro podporu komunikační výchovy RVP ZV ve výuce českého jazyka a literatury na základních školách a víceletých gymnáziích

Registrační číslo: CZ.1.07/1.1.00/08.0018

www.komunikacnivychova.cz